

УДК 343.1

ВПЛИВ ФЕНОМЕНУ РІВНОПРАВНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ УЧАСНИКІВ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ В КПК УКРАЇНИ

Лілія МАТІЄК,

здобувач

Національної академії прокуратури України

SUMMARY

The article has investigated legal aspects of implementing principles of equality and parity for parties of trial in Ukraine (based on preliminary proceedings in criminal procedure). The author has noted that lack of clear regulation for power of prosecution in court in national criminal procedural law deprives mechanism of justice in legally defined guarantees and means of fairness. The solution of this problem is offered as a balanced approach of state to policy of affirmative action and unification of criminal procedure with other forms of legal proceedings. For balancing equal basis in all stages of proceedings it has been made a proposal to supply Criminal Code of Ukraine with norms that define relative «special» and «general» rights and responsibilities of parties.

Key words: justice, equality, equality of parties, legal process, preparatory stage of proceedings, prosecution authority, unification, discrimination, positive duties of state.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню правових аспектів реалізації засади рівності та рівноправності сторін судового процесу в Україні (на прикладі підготовчого провадження у кримінальному провадженні). Автор відзначає, що відсутність у вітчизняному кримінальному процесуальному праві чіткої регламентації повноважень у суді сторони обвинувачення позбавляє механізм правосуддя юридично визначених гарантій та засобів справедливості. Вирішення поставленого завдання пропонується у виваженому підході держави до політики позитивних дій та уніфікації кримінального процесу з іншими формами судочинства. Для збалансування рівноправності сторін на всіх етапах судового провадження внесено пропозицію доповнити КПК України нормами, що визначають взаємовідповідні «спеціальні» та «загальні» права і обов'язки сторін.

Ключові слова: справедливість, рівність, рівноправність сторін, судовий розгляд, стадія підготовчого провадження, повноваження сторони обвинувачення, уніфікація, дискримінація, позитивні обов'язки держави.

Постановка проблеми. Ідея всезагальної рівності виникла в давні часи. Її суть полягає в тому, що всі люди від народження як вільні, так і рівні. У Біблії творець визнає людське життя та рівність найціннішим скарбом у світі. Велика ідея природи рівності віками закладалась у конституціях багатьох правових держав, а в ХХ столітті була виведена на міжнародно-правову арену. 10 грудня 1948 року Генеральною асамблеєю ООН затверджена та проголошена Загальна декларація прав людини, яка стала фундаментом для подальшого утвердження, розвитку, конкретизації ідеї рівності, розширення переліку та деталізації механізму забезпечення прав людини і громадянина практично в усьому цивілізованому світі. Черговим свідченням визнання та поваги до прав і свобод кожної людини стало прийняття Радою Європи в 1950 році Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) та Протоколів до неї. Світова спільнота в даному документі зазначила основні та непорушні права людини і громадянина: на життя, свободу, особисту недоторканність, правосуддя, власність тощо. Створення міжнародних механізмів та інструментів гарантій захисту особистих прав людини від свавільних дій держави стало найбільшим досягненням людства у ХХ столітті.

У 1997 році Україна ратифікувала Конвенцію та прописала її основні стандарти в національному законодавстві. На сьогодні захист порушених прав громадян України здійснюється національними судами та Європейським судом з прав людини. Реалії часу свідчать, що декларування основних засад та людських цінностей в українському законодавстві ще недостатнє для їх досягнення. Показником є стрімке зростання в останні роки кількості винесених Європейським судом з прав людини рішень проти держави Україна, у яких констатуються, передусім, фак-

ти порушення в кримінальних судових процесах вимірів справедливості, зокрема рівноправності сторін.

У контексті прав на справедливий судовий розгляд кримінального провадження Європейський суд з прав людини в постановлених рішеннях застосовує переважно ст. 6 Конвенції. З її тексту чітко зрозуміло, що одним із основних елементів справедливого судового розгляду (fair trial) є процесуальна рівноправність сторін (equality of arms), яка зобов'язує державу забезпечити справедливий баланс між правами та обов'язками учасників процесу, щоб жоден із них не виявився в менш сприятливому становищі порівняно з його опонентом (рішення у справі «Жук проти України», «Котовський проти Нідерландів»).

У своїх Директивах європейська спільнота вимагає від держав створити учасникам кримінального процесу реальні, практичні та ефективні права і обов'язки, забезпечити у кримінальних процесах їх пропорційність та однакове застосування. Даний стандарт є обов'язковим для всіх Високих Договірних Сторін. Більшість питань із забезпечення гарантії процесуальної рівноправності у кримінальному процесуальному законодавстві України виникає саме через відсутність в праві як чіткої, так і деталізованої системи повноважень кожної із сторін, що не дозволяє визначити наявність у ній узгоджених стандартів.

Актуальність теми. Ідеальний механізм реалізації правової рівності є мрією кожної цивілізованої держави, однак, лише одиниці досягають цієї мети в дійсності. Сучасна Україна намагається розробити нові механізми регулювання судових процесів і захисту осіб, однак не застосовує комплексні концепції та підходи до вирішення питання вирівнювання у кримінальному процесі системи прав і обов'язків усіх учасників судового провадження без винятку.

З позиції О.П. Рябченка, справедливість суду має гарантуватись, у першу чергу, належним процесуальним законом у широкому сенсі цього терміну. Вказане передбачає наділення учасників судового процесу процесуальними правами та обов'язками, реалізація яких дозволяє захищати свої права, свободи і законні інтереси. Крім цього, мають бути урегульовані процедури судового провадження та встановлені темпоральні характеристики судового процесу [1, 71].

Проте вітчизняний законодавець, поділивши у Кримінальному процесуальному кодексі України 2012 року (далі – КПК) учасників кримінального провадження на дві антагоністичні сторони з протилежними інтересами та цілями, не пішов далі, а саме – не створив необхідну взаємозалежну та взаємообумовлену систему їх повноважень, чим позбавив механізм реалізації правосуддя юридично визначених гарантій та засобів забезпечення справедливості. Дана прогалина очевидна. Хоча стаття 22 Закону України «Про прокуратуру» і зобов'язує прокурора, який бере участь в розгляді справ у судах, користуватися правами і виконувати обов'язки, передбачені КПК, однак, в дійсності реалізувати її приписи неможливо через те, що в самих нормах цього Кодексу (статті 36 КПК) не міститься і не розкривається обсяг прав і обов'язків, якими може скористатися обвинувач у судовому процесі при підтриманні державного обвинувачення чи відмови від його підтримання, зміни або висунення додаткового обвинувачення тощо, в протизахисній іншій стороні – захисту, чий повноваження на даній стадії досконало прописані законом.

Природно, що постає питання: чи має місце порушення рівноправності, як елемента засади рівності учасників судового процесу перед законом і судом, за умов невизначеності обсягу повноважень однієї із сторін судового процесу – сторони обвинувачення? Адже відсутність законодавчо закріплених повноважень однієї зі сторін на практиці не дає суду реальної можливості дотримуватися та забезпечувати у судовому процесі основні засади кримінального провадження, збалансувати рівноправність учасників перед законом і судом.

Як свідчить практика, саме рівність перед законом і судом є лакмусовим папірцем судового правозастосування, особливо, якщо її порушення відбувається у кримінальних процесуальних правовідносинах. Випадки порушення засад кримінального провадження завжди показові, оскільки рівність учасників судового процесу є незаперечним, наочним та усталеним у суспільстві явищем [2, с. 105].

На певну недосконалість українського законодавства та механізмів його застосування у системі правосуддя постійно звертається увага з боку Ради Європи, українських та закордонних фахівців. З аналізу їх позицій цілком стає зрозумілим, що будь-які логічні та навіть мотивовані обставини щодо незабезпечення у національному праві основних засад судочинства не виправдовують ситуації, коли права одних учасників у судовому провадженні захищені більше ніж інших, коли одній зі сторін надається привілейоване становище, створюються переважні умови для здійснення участі та для відстоювання своєї позиції в судовому процесі. Тому відсутність чіткої регламентації в кримінальному процесуальному законодавстві прав та обов'язків сторони обвинувачення в суді де-юре позбавляє можливість де-факто в правовому полі визначити пропорційність та рівність прав усіх учасників процесу.

З огляду на викладене, вважаємо, що відсутність будь-якої складової засади рівності у кримінальному провадженні не узгоджується з європейськими нормами і стандартами здійснення справедливого правосуддя, а також національним режимом законності.

Метою публікації є дослідження причин, що ускладнюють реалізацію засади рівноправності у кримінальному провадженні України, розроблення пропозицій щодо усунення недоліків чинного законодавства та досягнення гармонізації вітчизняного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Принцип рівності сторін перед судом та законом не є чимось новим та недослідженим у національному законодавстві. Науковці та практики достатньо приділили уваги розумінню сутності даної засади, класифікації гарантій та критеріям їх реалізації в суді, особливостям формування та дії елементів, їх впливу на судовий процес тощо.

Так, наукове дослідження та обговорення положень рівності і рівноправності сторін у судовому процесі знайшло своє відображення у працях Л.М. Башкатова, Г.М. Ветрова, С.А. Гізатова, Ю.М. Грошевого, В.Г. Дасва, Д.О. Донченко, М.А. Маркуш, В.Т. Малайренка, М.М. Михеєнка, Л.М. Москвич, В.І. Теремецького, В.М. Тертишника, Г.В. Юркової та інших.

Не дивлячись на великий науковий інтерес до задекларованої засади рівності у кримінальному судочинстві, на сьогодні однозначно не вирішеним залишається питання досягнення рівноправності сторін, зокрема на стадіях підготовчого та судового провадження. Фахівці відмічають, що упущення будь-якої складової принципу рівності позбавить правильного розуміння положення даного принципу, умов та способів його реалізації, приведе до помилок у тлумаченні [3, с. 138].

У процесуальній літературі тлумачення поняття рівності є дискусійним. Декларування засади рівності перед законом відоме ще з часів давньоримського права: *Leges cum omnibus semper una atque eadem voce loquuntur* – закони звертаються до всіх одним і тим же голосом. Вона визначає, що при судовому розгляді до всіх застосовується одне й те ж матеріальне і процесуальне законодавство, ніхто не має при цьому ніяких переваг і обмежень у правах [4, с. 15].

На початку ХХ століття М.Н. Гернет розглядав рівність через категорію «однаковості». Він зазначав, що рівність – це однаковість, тотожність, повна схожість становища різних груп населення перед законом, а так як таке становище визначається правами, то поняття «рівність» може бути з успіхом замінене на поняття «рівноправність» [5, с. 5].

Продовження думки про співвідношення рівності та рівноправності сторін знайшло відображення в роботах сучасних науковців: С.М. Даровських, В.А. Задорожної, М.А. Костенко та інших. На їх переконання, рівноправність сторін є основною умовою проведення судового розгляду. Важливе місце при цьому займає не фактична, а саме процесуальна рівноправність. С.М. Даровських визначає процесуальну рівноправність, як рівність процесуальних засобів, за допомогою яких сторони відстоюють свої переконання і свою позицію; рівне відношення суду до обох сторін; наявність однакових можливостей [6, 34–35].

Г.М. Мамка зазначає, що рівноправність і рівність беруть свій початок від явища правової рівності. Обидва елементи вимагають рівної підпорядкованості всіх законів. Рівноправність є характеристикою закону, а рівність перед законом і судом скоріше передбачає рівний підхід до кожного як зі сторони законодавця, так і зі сторони суб'єктів правозастосування [7, с. 110].

Рівність є ширшим поняттям за рівноправність й виключає останню. Конституційна засада рівності осіб складається з двох елементів: рівності прав, свобод і обов'язків (рівноправності) й рівності всіх перед законом і судом [8, с. 18]. Принципи рівності перед законом і судом та рівноправності сторін органічно пов'язані та

взаємообумовлені між собою [9, с. 152]. Проте вони мають самостійний зміст.

Г.В. Соловей та В.І. Теремецький визначають процесуальну рівноправність сторін, як чітке забезпечення сторонами рівних прав для відстоювання перед судом своїх позицій, надання сторонам однакових процесуальних засобів для захисту прав і рівних можливостей для його застосування. Рівність прав або обов'язків полягає в тому, що кожен із учасників кримінального процесу наділений правами й несе обов'язки, які відповідають їх процесуальному становищу. Одна сторона не повинна мати привілейованого становища порівняно з іншою. Рівність прав означає їх взаємну відповідність, пропорційність [10, с. 140].

Автори науково-практичного коментаря КПК України пропонують узагальнююче поняття сутності та змісту засади рівності перед законом та судом. Так, рівність учасників кримінального провадження перед законом означає наділення їх рівними правами і рівними обов'язками щодо участі у процесі та відстоюванні своєї позиції. При цьому поняття «рівні права», «рівні обов'язки» ними не отожднюються з поняттями «однакові права», «однакові обов'язки». Рівність прав (обов'язків) полягає у тому, що кожен із учасників кримінального провадження наділений правами і несе обов'язки, що відповідають його процесуальному становищу. Рівність учасників кримінального провадження перед судом покладає на суд обов'язок не надавати будь-яких переваг, що не обумовлені законом, будь-якому з учасників. Так само недопустимою є будь-яка дискримінація [11, с. 23].

Багато науковців та практиків при дослідженні рівноправності сторін процесу звертають увагу на недопущення дискримінації, як на один із її критеріїв. Мова йде про те, що антидискримінаційне право забороняє по-різному ставитися до осіб чи груп людей, що перебувають в однакових ситуаціях, а також однаково ставитися до осіб чи груп людей, що перебувають у різних ситуаціях [12, с. 31]. Заради забезпечення рівності можливостей і рівності результатів держава спроможна активно застосувати у своїй правотворчій діяльності так звану політику позитивних дій або принцип позитивної дискримінації. Його суть полягає у створенні сприятливих умов для певної категорії осіб на шкоду іншій стороні, і таким чином компенсується існуюча між ними фактична нерівність або юридична розбіжність у підходах. Така позитивна дискримінація дозволяє законодавцю перейти від рівності в праві (як вимоги юридичної недискримінації) до рівності через право (фактичної рівності) [13, с. 96]. Практика використання державою чи під її контролем політики позитивних дій загалом не суперечить європейським стандартам рівності і недискримінації, якщо вона має об'єктивне пояснення та розумне і виправдане застосування.

Безперечно, позитивну дискримінацію не слід отожднювати та порівнювати з перевагами, що надаються будь-кому із учасників процесу внаслідок специфічних відмінностей: за расою, мовою, релігією, політичними чи іншими переконаннями, належністю особи до національних меншин тощо. Адже переваги мають постійний характер та спрямовані на закріплення різних прав і обов'язків з огляду на суттєві об'єктивні відмінності осіб, у той час, як позитивні дії є тимчасовими і запроваджуються заради усунення дисбалансу між можливостями [14, с. 20].

Грань між позитивною дискримінацією і наданням переваг дуже тонка, тому вона вимагає від законодавця досить обережного та виключного застосування у праві. Покладання на державу позитивних обов'язків щодо політики позитивної дискримінації може виявитися на практиці непродуктивним та привести до зворотного ефекту, а саме:

поглиблення традиційних ролей та стереотипів замість утвердження суспільства рівних можливостей [15; 19].

Наявність додаткових прав і гарантій їх реалізації в осіб, які не можуть самостійно захищати свої права та представляти законні інтереси, вочевидь порушує рівноправність, однак не суперечить рівності перед законом і судом, оскільки вирівнює знижені правові можливості окремих учасників правовідносин. Рівність усіх перед законом і судом не означає рівності громадянина та державного органу чи посадової особи, що здійснює кримінальне провадження, водночас рівноправність сторін урівнює сторони в кримінальному провадженні, до яких належать і відповідні посадові особи, і громадяни [7, с. 110]. Отже, фактичної рівності сторін апріорі існувати не може.

У своїх дослідженнях рівності у кримінальному процесі В.А. Задорожна звертає увагу на те, що вся сукупність прав та обов'язків учасників не може бути ідентичною, однак їх можливості для відстоювання правового інтересу мають бути однаковими, у зв'язку з цим мають бути рівні деякі права та обов'язки цих осіб [3, с. 137]. Погоджуючись з позицією науковця, вважаємо, що в силу дієскладових принципу рівності права і обов'язки учасників кримінального провадження містять як «загальні», так і «спеціальні» елементи процесуальної рівноправності в залежності від статусу особи та державної політики позитивних дій.

Першою самостійною стадією судового провадження в суді першої інстанції є підготовче провадження, де суд, не вирішуючи питання про винуватість особи, розв'язує питання про достатність фактичних та юридичних підстав для прийняття одного із судових рішень, передбачених ч. 3 ст. 314 КПК.

Зокрема, уже на стадії підготовчого провадження суд може ухвалити вирок, яким затвердити угоду або відмовити у її затвердженні, та повернути матеріали кримінального провадження прокурору для продовження досудового розслідування, а якщо угоду було укладено під час підготовчого провадження – призначити провадження до судового розгляду в загальному порядку. Сторони процесу наділені правом ініціювати укладення угод у будь-який момент після повідомлення особи про підозру та до виходу суду в нарадчу кімнату для ухвалення вироку.

У підготовчому судовому засіданні суд має право прийняти рішення про закриття провадження у випадку встановлення підстав, передбачених п. п. 4-8 ч. 1 ст. 284 або ч. 2 ст. 284 КПК, ухвалити рішення про повернення обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам статей 291, 292 КПК (не містять усіх необхідних відомостей, не підписані та не погоджені відповідними посадовими особами, не додані додатки, не зазначені заходи виховного та медичного характеру, які пропонується застосувати, та ін.). При встановленні невідсудності кримінального провадження за клопотанням прокурора чи іншої сторони провадження, або клопотанням потерпілого може бути прийняте рішення про направлення кримінального провадження з одного суду до іншого, або ухвалена відповідна відмова.

У випадку ухилення обвинуваченого від суду, якщо місце його перебування невідоме, оголошення в розшук, а також якщо особа захворіла на психічну або іншу тяжку хворобу, що потребує тривалого лікування, суд постановляє ухвалу про зупинення підготовчого провадження.

За згодою всіх учасників підготовчого судового провадження з позицією прокурора щодо відсутності процесуальних перешкод для прийняття судом рішення про призначення до судового розгляду кримінального провадження та відсутності даних для зупинення кримінального

провадження, наявності достатніх даних для розгляду кримінального провадження в судовому засіданні суд готує відповідну ухвалу та виносить на вирішення учасників низку організаційних питань.

На даному етапі підготовчого провадження сторони наділені правом погоджувати із судом місце, дату і час судового засідання, визначати склад суду та порядок судового розгляду (відкрита чи закрита форма засідання), визначати перелік осіб, які братимуть участь у судовому розгляді, висловлювати думки щодо визнання особи цивільним позивачем, відповідачем, залучення їх та їхніх представників до участі у справі, долучати належні та допустимі докази у справі.

У підготовчому провадженні учасники наділені правом оскаржити прийняті на досудовому слідстві рішення, дії чи бездіяльність сторони обвинувачення. Наприклад, рішення про відмову у визнанні особи потерпілою, про відмову у застосуванні заходів безпеки та ін. А тому обов'язок прокурора на даній стадії процесу полягає в обґрунтуванні та доведенні перед судом безпідставності заявлених клопотань, законності прийнятих під час судового розслідування рішень та дій, а у випадку їх підставності – підтримати позицію заявника.

Під час підготовчого судового засідання прокурор вправі заявляти клопотання: про долучення до обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності матеріалів досудового розслідування, що мають значення для цього провадження; про вирішення питання про зміну підсудності, про витребування певних речей чи документів; надання тимчасового доступу до речей і документів; про проведення слідчих (розшукових) дій; про призначення експертизи, обрання, зміни чи скасування заходів забезпечення кримінального провадження та ін. Перелік клопотань, що можуть бути заявлені стороною обвинувачення на стадії підготовчого провадження, не є вичерпним. Клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження (арешту майна, відсторонення від посади, тимчасового доступу до речей і документів, запобіжних заходів) подаються прокурором у письмовій формі.

Суд на стадії підготовчого провадження може ухвалити рішення про визнання особи потерпілою, цивільним позивачем, цивільним відповідачем. Вказані особи участі на досудовому розслідуванні могли не брати, відтак стають новими учасниками процесу на стадії підготовчого провадження та наділяються відповідним обсягом прав та обов'язків, у тому числі щодо заявлення клопотань та подання доказів.

Окрім цього, суд постановляє долучити до кримінального провадження письмові документи та інші матеріали, надані сторонами та залученими учасниками провадження, витребувані за клопотанням осіб. У сукупності такі документи формують матеріали кримінальної справи. Учасники кримінального провадження за поданими клопотаннями мають право ознайомитися з усіма наявними матеріалами кримінальної справи, сформованими під час підготовчого засідання.

Слід погодитися з тим, що спектр прав і обов'язків учасників підготовчого провадження досить широкий та залежить від визначених меж діяльності прокурора з реалізації обвинувальної функції. Тому стає нагальною потреба чітко прописати та регламентувати у правових нормах кримінального процесуального закону повноваження сторони обвинувачення, адже саме їх виконання суттєво позначиться на успішності досягнення мети з реалізації правосуддя.

На відміну від положень чинного КПК, норми ст. 261 КПК України 1960 року не лише вказували на рівність прав сторін у судовому розгляді, а й передбачали її суть та визначали форму реалізації, зокрема шляхом заявлення стороною обвинувачення (прокурором, а також потерпілим, цивільним позивачем та їх представниками) і стороною захисту (підсудним, захисником і законним представником, цивільним відповідачем і його представником) відводів і клопотань, подання доказів, участі в їх дослідженні та доведенні їх переконливості, виступу у судових дебатах, оскарження процесуальних рішень суду. Водночас на сьогодні приписи статті 10 чинного КПК носять суто декларативний характер рівності, при цьому не визначають той необхідний обсяг та зміст «загальних» прав і обов'язків, якими здатний скористатись будь-який суб'єкт судового провадження.

Відсутність у механізмі правового регулювання чітко визначеної структури прав та обов'язків позбавляє його учасників гарантій на реалізацію правосуддя та унеможливує досягнення гармонії у правовідносинах. У такому випадку логічно звернутися до структури повноважень учасників інших діючих правових процедур, зокрема цивільного та адміністративного процесів, де принцип рівності дістав найбільшого розвитку.

Концепція запозичення структур механізмів правового регулювання з інших правових систем не є новою. В Україні вона запроваджена ще в 2006 році при схваленні Президентом України Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів. Даний акт визначив доцільним уніфікацію судових процедур у кримінальному провадженні з цивільним та адміністративним судочинством як позитивне закономірне явище правової держави.

Спільною основою цивільного та адміністративного процесів є те, що його учасники наділяються, окрім «спеціальних» прав та обов'язків, «загальними», що закріплені в одній правовій нормі, яка визначає однакові невід'ємні права і обов'язки для усіх суб'єктів, які беруть участь у провадженні, зокрема: знати про дату, час і місце судового розгляду, про всі судові рішення, які ухвалюються у справі та стосуються їх, ознайомлюватися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії, подавати докази, брати участь у дослідженні доказів, заявляти клопотання, давати усні та письмові пояснення суду, наводити свої доводи і міркування з усіх питань, що виникають у ході судового процесу, заперечувати, подавати свої доводи, міркування щодо питань, які виникають під час судового розгляду, і заперечення проти клопотань, доводів і міркувань інших осіб, проти клопотань і доводів інших учасників судового процесу, оскаржувати судові рішення в установленому законом порядку, а також користуватися іншими процесуальними правами (ст. 27 Цивільного процесуального кодексу України та ст. 49 Кодексу адміністративного судочинства України). Рівність сторін як самостійний принцип даних процесів проявляється у всіх їх правових процедурах та на всіх стадіях.

Слід відмітити, як позитив, прийняття колегією суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України низки рішень, в яких наголошено, що згідно з ч. 3 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень при прийнятті рішення адміністративним судом слід перевіряти, чи прийняті (вчинені) вони з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи всім формам дискримінації; пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, сво-

бот та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія) [16–18].

Аналогічна позиція викладена у постанові Пленуму Верховного Суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» № 2 від 12.06.2009, де звернена увага на дослідження в процесі кожного поданого доказу, виходячи із принципу процесуального рівноправ'я та обов'язків сторін у доведенні тих обставин, на які вони посилаються [19].

Тому, на нашу думку, уніфікація у цій частині кримінального провадження із адміністративним та цивільним процесами сприятиме не лише поступовому їх зближенню й модернізації повноважень осіб, які беруть участь у суді, що, в свою чергу, упорядкує систему національного судочинства та врегулює рівноправність сторін, зрівняє процесуальні можливості, засоби та методи їх діяльності, збалансує як пропорційність, так і однаковість застосування прав (обов'язків). Результатом застосування даного методу, на наш погляд, стануть загальні поняття, елементи та структури, які відображають відповідні категорії взаємовідносин між сторонами, учасниками процесу, розробка та прийняття дієвих заходів на усунення прогалин і недоліків законодавства з урегулювання рівноправності сторін у кримінальному провадженні.

Нині існують різні концепції розуміння та застосування на практиці поняття рівності учасників процесу перед законом та судом, що свідчать про безмежність шляхів удосконалення задекларованої засади в системі кримінального процесуального права, однак основною умовою такої рівності є процесуальна рівноправність, що вимагає чіткого визначення та регламентування в законі прав та обов'язків усіх учасників судового процесу без виключення.

На нашу думку, в сучасних умовах правотворення процесуальна рівність не може бути абстрагованою чи розглядатися лише в межах декларування її в статтях 7, 10 КПК без закріплення в цьому ж законі відповідних нормативних та організаційних заходів із реального втілення даної засади на практиці. Зрівняти сторони у всіх правах неможливо, однак чітка та регламентована система повноважень учасників процесу здатна забезпечити компроміс у вирішенні як пропорційності, так і однаковості застосування їх прав на кожній із стадій судового провадження, що є пріоритетом та гарантією реалізації правосуддя органами національного судочинства. Регулятором балансу рівноправності сторін у кримінальному провадженні в суді виступають як «спеціальні» права та обов'язки кожної зі сторін процесу, так і «загальні».

З урахуванням вищевикладеного, пропонуємо закріпити у ст. 345 КПК «загальні» права та обов'язки для всіх осіб, які беруть участь у судовому провадженні, та чітко регламентувати в частині 3 статті 36 КПК «спеціальні» повноваження сторони обвинувачення в суді. Такі доповнення до кримінального процесуального законодавства, на наше переконання, стануть цілком позитивним і закономірним явищем у сфері розвитку суспільних відносин та зміцненні гарантій рівності, як основ демократичності держави на міжнародному просторі.

Список використаної літератури:

1. Рябченко О.П. Забезпечення реалізації права на справедливий суд: окремі законодавчі новели дискримінації / О.П. Рябченко // Юридичний вісник. – 2015. – № 1 (34). – С. 70–74.

2. Костенко М.А. Рівність перед законом і судом як засада кримінального провадження: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / М.А. Костенко; Донецький юрид. ін-т. МВС України. – Кривий Ріг, 2015. – 225 с.

3. Задорожная В.А. Содержание принципа равенства всех перед законом и судом в уголовном судопроизводстве / В.А. Задорожная // Вестник Южно-Уральского государственного университета // Серия «Право». – Выпуск 7. – 2006. – № 5. – С. 136–139.

4. Ісмаїлова Л.Б. Етико-психологічний аспект законодавчого забезпечення рівності сторін у кримінальному судочинстві / Л.Б. Ісмаїлова // Адвокат. – 2006. – № 12. – С. 11–17.

5. Гернет М.Н. Равенство. – М: Издание Д.Я. Маяковского, 1917. – 32 с.

6. Даровских С.М. К вопросу о соотношении понятий «состязательность» и «равноправие сторон» / С.М. Даровских // Вестник Южно-Уральского государственного университета // Серия «Право». – Выпуск 11. – 2007. – № 18. – С. 33–36.

7. Мамка Г.М. Рівність перед законом і судом – конституційна засада кримінального провадження, її сутність і зміст / Г.М. Мамка / зб. наук. пр. / Міжнар. гуманіт. ун-т. – Одеса: МГУ, 2014. – № 9–2. – Том 2. – С. 108–111.

8. Полховська І.К. Конституційний принцип рівності людини і громадянина в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 / І.К. Полховська; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2007. – 20 с.

9. Боднарчук С.А. Принцип рівності учасників адміністративного процесу / С.А. Боднарчук // Право і безпека. – 2010. – № 5 (37). – С. 151–154.

10. Соловей Г.В. Актуальні питання рівноправності сторін у кримінальному процесі / Г.В. Соловей, В.І. Теремецький // Право і безпека. – 2001. – № 5 (42). – С. 139–144.

11. Кримінальний процесуальний кодекс України: [наук.-практ. комент.]: у 2 т. / [О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.]; за заг. ред. В.Я. Тація. – Т. 1 – Х.: Право, 2012. – 768 с.

12. Христова Г.О. Питання заборони та протидії дискримінації: методичні рекомендації для юристів. – [Електронний ресурс] / Г.О. Христова. – Режим доступу: www.ombudsman.gov.ua/files/alena/GuidelinesFinal26-05.pdf.

13. Погребняк С.П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): моногр. / С.П. – Х.: Право, 2008. – 240 с.

14. Погребняк С.П. Втілення принципу рівності в юридичних актах / С.П. Погребняк // Вісник Академії правових наук України. – 2006. – № 3. – С. 8–20.

15. Христова Г.О. Позитивні обов'язки держави в сфері протидії дискримінації / Г.О. Христова // Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. – № 4 (75). – С. 11–20.

16. Постанова Верховного Суду України від 13 січня 2015 року. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42576399>.

17. Постанова Верховного Суду України від 4 березня 2014 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39186253>.

18. Постанова Верховного Суду України від 27 травня 2014 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39493071>.

19. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» № 2 від 12.06.2009 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-09>.